

Craxon Combe, een Engelse heemtuin



Boven in de kom van een zijdal van de Avon liggen woonhuis en ruïne van schuur en stal dicht bij de hoge rug van het rivierdal maar voldoende beschut door hagen en een 10 jaar oud bosplantsoen.

Daniel J. J. Sutherland

Ter inleiding

In Zuid-West Engeland wordt ca. 1 ha van de voormalige boerderij *Craxon Combe* als heem- of natuurtuin onderhouden. Dit artikel gaat over deze plek en het omringende landschap, een rivierdal met beekdalen in het heuvelland van Devon. Daniel en Mary Sutherland vonden deze plek in 1968. De verwaarloosde boerderij was al vele jaren onbewoond. De schuur, stal en het woonhuis waren bouwvallig, het erf overwoekerd, de landweg er naar toe nog begaanbaar. Er heerste altijd een weldadige stilte in deze kom van het beekdal in het rivierbekken van de *Avon*. Het uitzicht naar het westen was wijds, naar het noorden, oosten en zuiden meer beperkt door de hier afhellende, door hagen omsloten weilanden. Het was een beschut gelegen plek. Er waren restanten van een welig groeiende, inheemse vegetatie. Er was water, zelfs bronwater en er waren droge en vochtige plekken waar de vegetatie zich had aangepast. Het woonhuis leek herstelbaar. Er waren, zo bleek al spoedig, interessante mogelijkheden voor behoud van natuur en landschap, ook in de ruimere omgeving. Na her-

stel van het huis werden erf, grond en de toegangsweg met wederzijds hagen op aarden wallen voor natuurontwikkeling bestemd, het onderhoud hiertoe aangepast. Drainagebuizen werden verwijderd. Opwellend bronwater vloeiende naar nieuwe vijvers en langs stroomvertragende meanders dalwaarts. De inheemse vegetatie werd gespaard, soortenrijkdom uitgebreid. Door aanplant wortelen er nu meer inheemse soorten bomen, struiken en kruidplanten dan ooit. Voor eigen gebruik worden ook tuinkruiden, groenten en vruchten gekweekt. Jaarlijks onderhoud van bomen en hagen levert een bijdrage aan de verwarming in huis. Keuken- en tuinafval wordt vermengd met stalmest gecomposteerd en de compost in de moestuin verwerkt. Op deze plek zijn er nu door verbetering van biotoop veel meer wilde dieren en planten.

Ligging in het landschap van een rivierdal

Een wederzijds door hagen begeleide landweg verschaft toegang tot de natuurtuin en herinnert soms aan Zuid-Limburgse weggetjes. Afdalend van de hoge rug die het stroombekken omgeeft, leidt deze weg naar het

lager, meer beschut gelegen erf. In het voorjaar is het als lineaire verbinding in het landschap een kleurenpracht en een vierzijdig ecotoon, weelderig begroeid met een kleed van wilde bloemen. In de winter heeft zich de opgestoven sneeuw er wel eens hoog opgehoopt. De 18e eeuwse boerderij, *Craxon Combe*, die ca. 135 meter boven zeeniveau in het rivierdal van de *Avon* ligt, herinnert aan de familienaam van bewoners die hier in de 19e eeuw in deze 'combe' (kom) gewoond hebben en het land bewerkten. De huidige heemtuin ligt tegen de hoger gelegen, oostelijke rug van het rivierdal, hoog boven de rivier. Deze rug vormt een deel van de waterschei-



Oude, meerstammige es ooit half doorgekapt en 'gelegd' ter verdichting van later verwaarloosde 'Devon hedge bank' (haag met bomen en struiken op aarden wal).

ding die het stroomdal van de rivier en de talrijke zijbeken hydrologisch begrenst. In de heemtuin ontspringt 's winters een zijbeekje. Het bronwater, dat in de zomermaanden opdroogt, vult een aantal vijvers en stroomt dan, deels meanderend, door het beekdal naar de rivier. In de zomer voorzien de vijvers de heemtuin van water waardoor het biotoop, ook in de hete, droge, tijd van het jaar, voor allerlei soorten wilde

planten en dieren aantrekkelijk blijft. Er zijn drassige, natte en vochtige plekken grond. Er is open water waar vogels als eenden en reigers neerstrijken op zoek naar een bad, een rustplaats, voedsel of drinkwater.

De *Avon* - Keltisch voor *rivier* - ontspringt op het hoogland van het Nationaal Park Dartmoor. Door erosie - een geologisch proces van enige honderden-miljoenen jaren - is hier en daar de rotsbodem van het dal diep uitgeslepen. Er zijn steile, beboste hellingen. De rivier ligt diep in het dal achter deze hellingen verscholen. De rotsbodem van *Craxon Combe* bestaat uit hetzelfde gesteente als de rivierbedding, bedekt met een verweringslaag van mineraalrijke, roodbruine, zavelige, licht alkalische (pH ca.7) aarde. Door variatie in licht, schaduw en vochtgehalte zijn er plekken waar de grond licht verzuurd is, waar kalkminnende planten wijken voor kalkvlieders. Ook zijn er planten die overal groeien, ongeacht de zuurgraad. De flora op het *Devoon* in Devon herinnert aan de Ardennen en Zuid-Limburg, waar het landschap uit hetzelfde geologische tijdperk stamt. Op natuurstenen muren en langs de uitgesleten weg naar het erf groeien in spleten van de gelaagde rots (schist) allerlei mossen en varens. In het gesteente zijn fossielen van hoge ouderdom.

Hagenlandschap, ecostructuur en windkering

Vermoedelijk was *Craxon Combe* al sedert de 18e eeuw een gemengd bedrijf. In het Atlantische zeeklimaat van Devon waren veeteelt en benodigde ('stockproof') omrastering van weiden en een hagensysteem als windkering van groot belang. Akkers, weilanden, erf, woonhuis en bedrijfsgebouwen van boerderijen, ook *Craxon Combe*, zijn hier van elkaar gescheiden grotendeels door hagen die op aarden wallen groeien en deels door stenen muren en hagen zonder wallen. Het duizenden jaren oude hagenlandschap van Devon is ontstaan uit het zg. '*Celtic field*



Terrastuin met water en kort gras op vloerniveau van de woonkamer, aangenaam als toegankelijk buitenverblijf, zon en schaduw. 's Winters en na hevige zomerregen klatert het beekje over de drempel in de keermuur naar de ca. 4 meter lager gelegen moestuin. Uitzicht over de kom naar de westelijke rug of waterscheiding van het Avondal, de horizon ca. 3-4 km, de rivier verscholen achter de rug van de kom.



Bosgrond biedt allerlei soorten zwammen een groeiplaats

system' net als het landschap in Bretagne en Normandië. Dit is een verkavelingssysteem met hagen waar omrastering van akkers en weilanden samengaat met windkering. In straffe wind zijn mens en dier gebaat bij hagen die luwte verschaffen. Het microklimaat verbetert. Sterke afkoeling vermindert maar ook verschaft het voedsel en verblijfplaats aan talrijke vogels en andere dieren. Bij heet weer of felle zon verlenen houtwallen schaduw. Ook leveren hagen 'geriefhout' voor gebruik op de boer-

derij als brandhout, voor onderhoud van gebouwen, gereedschap en hekken. Het hagenlandschap is een lust voor het oog, waar bramenzoeker, schilder en veldbioloog zich in de rijkdom van de natuur vermeien.

De vegetatie van de hagen vertoont grote variatie in kruid-, struik-, en kruinlaag. De ouderdom van de plantengemeenschap is aantoonbaar. Hoe ouder de haag des te groter de variatie in plantensoorten. Het hagenlandschap is van veel belang als biotoop voor wilde planten en dieren. Hagen fungeren als '*groene linten in het landschap*'. Lineaire verbinding tussen verspreid liggende of door wegen doorsneden natuurterreinen verschaffen benodigde door- gang voor planten en dieren waardoor hun leefgebied in omvang toeneemt en overlevingskansen voor populaties verbeteren. Als een areaal niet groot genoeg is voor een voldoende levenskrachtige, zich voortplantende populatie, dan kan het concept *ecostructuur* of lineaire verbinding worden toegepast in landschapsplanologie en de verzorging van het landschap ten bate van de

natuurontwikkeling. Een systeem van hagen dat als *verbindingroutes* tussen refugia fungeert is belangrijk voor leven, voortplanting en welzijn van in het wild levende soorten dieren en planten. Het verhoogt de overlevingskansen, want dekking, rustplek en voedselbron zijn er meer toegankelijk en een natuurterrein wordt meer effectief als biotoop. Dit principe was natuurlijk ook belangrijk voor *Craxon Combe* waar het terrein als biotoop verbeterd is en een schakel vormt in het hagensysteem tussen andere, verspreid in het dal liggende natuurterreinen.

Verbetering van micro-klimaat door windkering was altijd belangrijk in het vaak stormachtige klimaat van Devon, een provincie met twee kusten waar het zeeklimaat de ontwikkeling beïnvloedt van het Atlantische type vegetatie in Zuid-West Engeland en langs de kust van West-Europa. Behoeftte aan zo veel mogelijk luwte betekende hagen op *Craxon Combe* hoog laten opgroeien, ook het planten van meer dan een duizendtal inheemse soorten bomen en struiken. Die zijn inmiddels hoog opgegroeid. Sommige bomen vertonen jaarlijks een schot van meer dan een halve meter. Er werden ook walnoten en vruchtbomen geplant. Hazelaars verschaffen veel noten. Hoewel zich vroeger de windkering beperkte tot kort geschoren 'hedgebanks' met slechts hier en daar een gespaarde hoge boom is *Craxon Combe* nu omgeven, deels doorsneden door ca. 1000 meter van hoge hagen met hier en daar bomen met omvangrijke stammen. Nu zijn erf, tuin en woonhuis beter beschermd dan ooit, mede dankzij het planten van nieuwe hagen met een assortiment inheemse boom- en struweelsoorten. Onderhoud van hagen omvat jaarlijks uitdunnen en zijdelings scheren, waardoor een wind- of tochtdichte begroeiing ontstaat, tevens effectieve schuilplaats waar vogels en ander dieren gebruik van maken.

Dieren en planten

Diersoorten zijn de laatste jaren toe-



Uitzicht naar het westen over het hagenlandschap van Devon

genomen in aantal en verscheidenheid. Er zijn dieren van allerlei micro- en macro-formaat, die in de levensgemeenschap een eigen bijdrage leveren aan het functioneren van het ecosysteem en van voedselketens als biologisch geheel. Voor kleinere en grotere dieren is de natuurtuin een gunstige verblijfplaats met dekking, holen, nesten, nestkasten en schuilplaatsen. Een rijke flora en fauna verschaffen voedsel. Carnivoren (vleeseters) jagen er op hun prooi. Herbivoren grazen of knabbelen aan loofhout. Omnivoren verorberen dierlijk en plantaardig voedsel. Er zijn genoeg voedselbronnen en drinkwater. Er is voldoende ruimte en rust voor dieren om vrij ongestoord te fourageren. Kikkers en salamanders bevolken vijvers waar ook libellen, waterjuffers, en andere soorten actief en talrijk aan de strijd om het bestaan deelnemen. Motten en vlinders fladderen van bloem tot bloem of vervolgen elkaar in dartelevlucht. Kleur en geur van kruidentuin en bloemrijk grasland trekken bijen aan die er voedsel verzamelen. Hagedis en hazelworm houden van droge, warme plekjes maar zijn hier schuw en zeldzaam. Allerlei slakken trekken overal hun zilverig spoor, ook in de moestuin, waar artisjokken hun vraatzucht soms deerlijk ontgelden. Kevers en spinnen zijn ijverig werk-

zaam in de voedselketen van productie-consumptie. Vogels zijn gebaat bij deze rijkdom aan kleinere dieren en verscheidenheid aan bes- en nooddragende bomen en struiken. Ze zijn meest hoor- en zichtbaar in voorjaar en vroege zomer tijdens het nestelen en nestelingen verzorgen. Boomkruiper en boomklever, distelvink en groenling, goudvink en sijsje, maar ook gewone vinken, mezensoorten, heggemussen (zelden nog huismussen), etc, laten zich regelmatig horen en zien. Merel, roodborst en winterkoning komen veel voor doch minder een lijster, op slakkenjacht bij gebrek aan meikevers die overal zeldzaam zijn geworden. Buizerds vliegen cirkelend hoog boven het dal en hun prooi. In het voorjaar waren er zelfs een dozijn buizerds, jagers in een groep. Soms verschijnen plotseling pijlsnelle valken die hoorbaar opschudding veroorzaken onder gevederde bewoners. Uilen zijn 's nachts hoorbaar. Het wachten is op een kerkuilenaar dat zich nestelt in een nog lege nestkast. Af en toe laten spechten hun geroffel of lachend roepen horen. Bij naderende storm wieken grote vluchten meeuwen soms hoog boven het dal. Door dicht bij huis graan, zonnepitten en ander vogelzaad te voederen wordt goed zichtbaar hoeveel vogels

*Oude es met nestkast voor kerkuilen (hier-
'barnowl' genaamd), waar grasland allerlei
prooi herbergt.*

er zich aan te goed doen. Veel moderne boerderijen zijn nu minder een voedselbron dan vroeger, waar natuurtuinders in de leemte kunnen voorzien. Kleindochters Harriet en Isabel genieten van kleurrijke fazanten. Zoogdieren zijn hier niet zelden zichtbaar. Dassen zijn daags schuw, bij nacht actief. Hazen laten zich vaker zien en galopperen met veel gerucht achter elkaar aan, spelen in het maanlicht een hazenspel of verbergen zich voor een hazenslaapje in het hoge gras. Mollen laten zich niet vaak zien. De nijverige, nuttige dieren maken hopen van opgeworpen aarde, kenmerk van hun naar wormen wroetend leven. Na zons- ondergang worden vleermuizen actief en jagen in snelle vlucht. Er zijn enige nestkasten voor vleermuizen om hun verblijf hier aan te moedigen. Vossen hebben een wijs jachtterrein en dwalen soms om huis. Composthopen leveren meestal een vernapering op. Ooit verdwaalde hier eens een ree. Reeën, zoals ook elders op het Britse eiland, worden in Devon talrijker. Hermelijn en wezel blijven zeldzaam. Het meest onverwachte dier hier ooit ontmoet? Een paling, één van de ontelbare palingen uit de grote oceaan die rivieren opzwemmen en zelfs door bedauwd grasland zich een weg banen, in dit geval naar een modderige vijverbodem.

Naast vogels die in deze streek blijven zijn er jaarlijks trekvogels die lange afstanden afleggen tussen het hoge noorden en verre zuiden. Zij zijn gebaat bij voedselbronnen, rust- en schuilplaatsen, dus ook bij natuurtuinen. Voor alle dieren en ook voor de mens geldt tenslotte het gezegde: *'Alle vlees is gras'*. De levende planten vormen een schakel in de keten van energie die zon en aarde met elkaar verbindt en de biosfeer van continenten en oceanen ondersteunt. Wilde planten die hier op *Craxon Combe* groeien is een



veelomvattend onderwerp. Dit artikel biedt echter slechts ruimte voor een korte schets.

'Natuur laat je leven'

Hoe dit verhaal over een heemtuin in Engeland in *Oase* terecht kwam? Dat was op uitnodiging van de redacteurs. Het is slechts een bescheiden bijdrage van de schrijver die aan Schotse voorouders zijn naam, aan zijn jeugd in Nederland de taal dankt maar ook een diepe belangstelling voor natuur en landschap. Een dankwoord aan de Stichters van *Oase* lijkt hier niet misplaatst. De *Stichting Oase* heeft veel verricht. Het blad is belangrijk voor natuurbehoud dat in heemtuinen zoveel mogelijkheden biedt. Vooral in een dicht bevolkt land als Nederland bieden heemtuinen kansen voor natuurbehoud naast wat mogelijk is op natuurterreinen van veel groter formaat. Dank zij het planologische concept van *'De Ecologische Hoofdstructuur'* voor de ontwikkeling van ecostructuur in het Nederlandse landschap is al veel nagedacht over *'Groene en Blauwe Linten in het Landschap'*. Er is veel werk verzet met het aaneenrijgen van fragmenten tot een ruimtelijk ecosysteem voor natuurbehoud en ontwikkeling. Het initiatief van heemtuinders kan dit concept nog versterken. Het belang hiervan wordt

samengevat door de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten: *'Natuur laat je leven'*.

Zoals de natuur is ook *Oase* grensoverschrijdend werkzaam. Het blad is een waardevolle bron van wetenswaardigheden. Het wordt hier in Devon met belangstelling gelezen. Na veelzijdige, milieugerichte werkzaamheden, is het voor deze lezerschrijver op *Craxon Combe* als heemtuin goed gebleken om creatief en praktisch gericht met de natuur samen te werken. Ervaring toont hoe het leven van planten, dieren en mensen aan elkaar en aan de zon als gemeenschappelijke krachtbron verbonden is. Ook bevestigt het werk met de natuur de oude, Chinese wijsheid: *"... en wie voor de rest van zijn leven het geluk nastreeft zal het vinden in de tuin"*. Dat was zeker het geval met de hier omschreven natuurtuin in Devon.

Craxon Combe toegankelijk

De rijke verscheidenheid van planten en dieren toont wat in een heemtuin met het nodige geduld bij de uitwerking van een zorgvuldig opgesteld plan en met eenvoudige middelen bereikbaar is en zonder buitensporige onkosten. **De natuurtuin is toegankelijk** voor belangstellenden, vrienden van natuur en landschap en dus voor lezers van *Oase*. Vooral tussen maart en juli is het landschap in het rivierdal van de *Avon* bijzonder mooi en zijn er allerlei bloeiende en tamelijk zeldzame, wilde planten te zien. **Rondleiding** door *Craxon Combe* is ook in de andere jaargetijden mogelijk, bij voorkeur na **afsprake** per telefoon: 0044-1548-821379, of per e-mail: djjsutherland@craxon.fsnet.co.uk.

Daniel J. J. Sutherland
Craxon Combe
Diptford
Devon
TQ9 7NA
England (GB)